

DET LUNE REDE

AV FRANZ XAVER KROETZ

Gröndelag teater 77/78

Teaterloftet

Taleteater er etter min mening den mest menneskelige av alle kunstarter. Det innehar en særstilling innenfor kunsten.

Å snakke med mennesker om mennesker, å demonstrere deres levevilkår, har alltid hatt en eminent politisk kvalitet. Forsåvidt er teater, og da spesielt taleteater, alltid politisk.

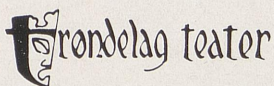
Fra de Kunst

DET LUNE REDE

AV FRANZ XAVER KROETZ

I programmet:

Iscenesetteren	side	4
Om forfatteren	»	6
Rolleliste	»	9
Den dresserte ape	»	11
Tysk dramatik fra Borchert til Kroetz	»	12
Neste forestilling på Teaterloftet	»	15

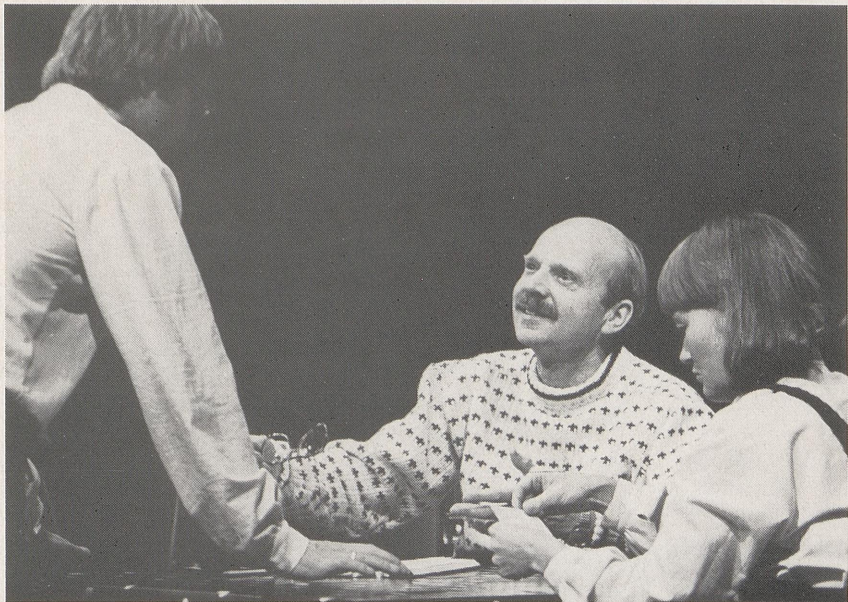

Administrasjon:

Kjell Stormoen	teatersjef
Kjell Hagan	økonomisjef
Knut Jensen	produksjonsleder
Tove Dahle	salgssekretær
May Selmer	informasjonssekretær

Styre:

Svend Hokstad (formann)
Elsa Skjerven
Kaare J. Tapper
Ida Yttri
Bodil Skjånes Dugstad
Harald Brenna
Finn Erlandsen

Kurt-Olof Sundström,
Hege Rohde og Thomas
Fasting under prøvene på
«Det lune rede».

Kurt-Olof Sundström

Instruktøren for kveldens forestilling burde være velkjent for våre teatergjengere — «Det lune rede» er hans første Lofts-oppsetning, men totalt hans femte regi-oppgave for teatret, og det er ikke mer enn halvannet år siden han gjestet oss sist, den gang i forbindelse med Holbergs komedie «Madame Lunefull».

Kontakten med Trøndelag Teater ble innledet i 1960 da han spilte kullfogd Hedstrøm i «An-Magritt» i Ellen Isefjærs regi.

Samme år kom han tilbake for selv å instruere. («Og sure er de»).

Det skulle gå 11 år til neste gang Kurt-Olof fant veien over kjølen. Denne gangen gjaldt det Erdmans «Kamerat Semjon» og Brechts «Det gode menneske fra Sezuan».

Siden Holberg-oppsetningen her i 1976, har Kurt-Olof Sundström satt iscene Stig Dagermans «Nattens lekar» (nylig sendt i NRK) og August Strindbergs «Fordringsägare» for svensk TV 1 hvor han er fast ansatt. Den neste oppgave som venter i Sverige, er Arne Törnqvists stykke om arbeiderlederen Hjalmar Branting.

Kurt-Olof Sundströms navn er heller ikke ukjent i norsk TV-sammenheng. Han har hatt en rekke oppgaver for NRK, bl.a. Mathis Mathisens «Ærefrykt for livet» og «Småborgerbryllup» av Bertolt Brecht.

Felles for Kroetz' stykker i de forskjellige utviklingsfaser i hans forfatterskap, er at de alltid viser individet som produkt av de samfunnsmessige forhold det lever under.

OM FORFATTEREN

Nedverdiggende levevilkår avler umenneskelighet. Denne siden av problematikken fikk stor plass i den «unge» Kroetz' produksjon. Han gjorde seg til talsmann for de på alle måter ressursfattige — som levde på randen av det menneskelig akseptable. Han viste fortettete utsnitt av hverdagen til samfunnets bunn-skikt, men med en teknikk som bare var egnet til å sjokkere: samleier, abort, vold ble trukket frem i rampelyset — og budskapet han ville formidle druknet i den effekt **dette** hadde på det publikum han opprinnelig mente å bevisstgjøre. (Dette gjelder bl.a. «Stallerhof», «Männersache», «Heimarbeit».) Kroetz vegret seg den gang, dette var i begynnelsen av 70-årene, for å ta i bruk estetiske virkemidler, det dreide seg kun om «agitasjon, direkte virkning, om kamp og politikk». Senere kom denne innstilling til å forandre seg. Den tematiske bredden økte, og uten å tape det sosialkritiske aspektet av syne, klatret han et steg opp på rangstigen, samtidig modererte han sine virkemidler, og fremstilte i en rekke skuespill den vanlige arbeiders situasjon: **«Det ekstreme i stykkene har — siden høsten 1971 — forstyrret meg. Jeg synes det hindrer at det riktige i det jeg har sett, kan bli ordentlig forstått. For å øke forståeligheten har jeg begynt å befatte meg med det gjennomsnittlige».**

«Kroetz, du kjenner — nøyaktig — våre problemer, men hva vil du vi skal gjøre for å komme ut av dem?»

Men gjennomsnittsmennesket krevde mer enn en avdekking av sine problemer — et presserende spørsmål ble hvordan de skulle takle dem for å finne en utvei ut av en tilsynelatende uløselig og fastlåst situasjon. Svaret Kroetz blir presset til å ta stilling til, blir allerede indikert i «Oberösterreich» (som hadde tittelen «Aprildager» i den norske fjernsynsproduksjonen, «Wien, mine drømmers by» i Radioteaterversjonen). «Det lune rede» (1974) kan sees som en avklart oppfølging av det han i «Oberösterreich» forsiktig antyder — den impressionisme som dette stykket bærer preg av, har i kveldens forestilling veket plassen for mer uttalte løsninger.

På samme tid stiger Kroetz med dette stykket opp fra det bayerske slettelandskap til internasjonale høyder — i den forstand at de kritikkverdige forhold han avdekker, kan betraktes som almengyldige, — og dermed overførbare til mindre konservative samfunn enn det forfatteren henter sine idéer og motiver fra. **M.S.**

DET LUN

(Das

a

Franz Xav

oversatt av S

Regi : Kurt-Olof Sundström
Regiassistent : Anne Steen
Scenografi : Ida M. Frederiksen

Scenemester : Audun Solbu
Lysmester : Bjørn Høyem
Lys : Trygve Olsen
Inspisient : Kjell Egseth
Lyd : Jan E. Indergaard
Suffli : Ells-Beth Sjøbakk
Rekvisitter : Per Helge Arntzen
Frisører : Jenny Krogstad /
Randi Bernhardsen

Kostymer og dekorasjoner er produsert i teatrets egne verksteder.

Foto fra prøvene: Roar Øhlander
Lysbilder under forestillingen og omslagsfoto:
Stig Törnroos.

Vi takker Trondheim smalfilmklubb
for vennlig assistanse.

E REDE

Nest)

v

er Kroetz

Sølve Kern

De som er med

Martha : Hege Rohde

Kurt : Thomas Fasting

Programredaksjon: May Selmer.
Ansvarlig utgiver: Kjell Stormoen.

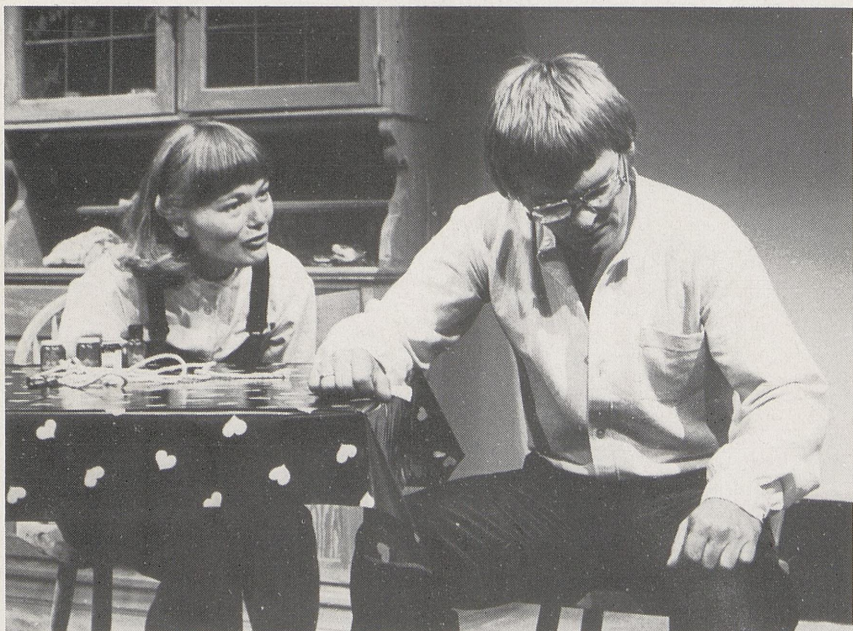
En pause
Premiere 27. september

«Sjefen sa! — Om sjefen hadde sagt: kom med ditt barns hode på et fat, det er helt ufarlig for barnet og jeg gir deg hundre Mark for det. Så ville du ha gjort det, fordi sjefen sa det, hva?

Du er jo ikke noe menneske, at jeg ikke har sett det før. Du er bare en dressert ape!»

(Martha til Kurt i stykkets annen akt).

DEN DRESSERTE APE

Fra utstillingsmontre, reklameplakater, naboens stue skriker fristelsene mot oss — vareoppbud som fremelsker et ønske om selv å eie konsumsamfunnets vidunderprodukter, og som krever en økonomisk kapasitet som ikke står i forhold til det vi egentlig makter.

Når vi etter innsats selvtillfreds betrakter vårt velfylte lune rede kan vi endelig slappe av: vi er definert i forhold til eksisterende kriterier for vellykkethet, vår identitet er kjøpt og betalt.

Samtidig har vi solgt oss til et system som bygger på et manipulert behov for fiktive verdier, og som er avhengig av at det stadig markedsføres nye modeller på salgsdisken. Energi og vilje til refleksjon forbrukes som forbruker — det får gå som det går til valget — å fatte beslutninger er en sak som er oss fullstendig uvedkommende.

Tilpasningen vedvarer til forhold i samfunnet får en direkte, rammende virkning. TV-skjermens avdekking av situasjonen rundt i verden skremmer ikke til erkjennelse. Bevisste og handlekraftige blir vi først når vårt private lille liv, vår personlige lykke, trues av en katastrofe. Først da blir vi klar over den tidligere servile innordning, og er villige til å satse på en forandring av den bestående ideologi.

Dette er i korthet det Kroetz vil formidle med fortellingen om Martha og Kurt. De representerer en stor gruppe i samfunnet, som forfatteren her viser tillit når det gjelder holdningsendringer. Den dresserte ape kan utvikles til et reflekterende, selvstendig individ.

M.S.

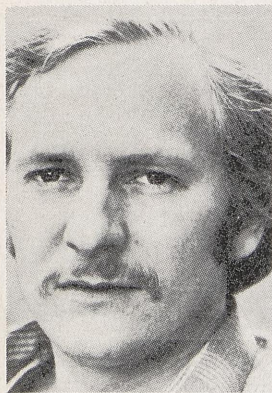

Tysk dramatikk fra Borchert til Kroetz

Tysk etterkrigs litteratur har i mer enn noe annet land vært preget av intellektuelle grupperinger og forfattere med intenst samfunnsengasjement. Denne intensiteten og eksplosive skaperkraften har foreløpig kulminert med forgrunnsfigurer i moderne tysk dramatikk som Franz Xaver Kroetz og Rainer Werner Fassbinder. Deres stormende angrep på det veletablerte og «vellykkede» samfunn med sine mange sykdomstegn, det skjulte og offentlige formynderskap og maktmennesket er nær beslektet med Jens Bjørneboes metoder å forarge sin samtid på. Kroetz har en gang hevdet at den sosiale situasjon i den såkalte normale verden er selv abnorm, og den avler abnormiteter.

Litteraturen har alltid vært et speilbilde av sin samtid, men tydeligere enn i noen annen nasjon har tyske forfattere i etterkrigstiden beskrevet de menneskelige konsekvenser av Forbundsrepublikkens rivende utvikling de siste 30 årene. De menneskelige ofrene for de hurtige politiske, økonomiske og kulturelle svingningene i samfunnsstrukturen har ofte gått igjen som temaer i den litterære utviklingsprosess.

En av de viktigste årsakene til denne levende interessen for aktuelle sosiale temaer skyldes i høy grad det faktum at den nye forfattergenerasjonen i etterkrigstiden ikke hadde noen tradisjon å bygge på. Utgangspunktet i 1945 var et militært knekket Tyskland, knuste drømmer om et verdensrike og et folk på

Franz Xaver Kroetz er født i München i 1946. Han er utdannet skuespiller, men forlot scenen til fordel for skrivningen. Han har hatt en rekke forskjellige yrker for å holde liv i seg. I dag er han Vest-Tysklands mest spilte dramatikere.

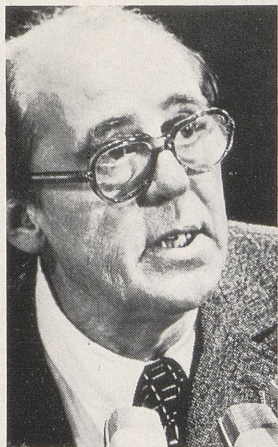

bunnen, økonomisk, moralsk og kulturelt. Samtidig var alt det beste av såvel tradisjonsrik som progressiv litteratur fra før krigen spredd for alle vinder. De to første årene etter 1945 kan karakteriseres som de frittstående forfatteres periode, og det var naturlig at nesten all oppmerksomhet var rettet mot deres egen nasjons skjebne, mot krigens grusomme konsekvenser for det tyske folk og det enkelte mennesket. Den viktigste representanten for disse forfatterne var Wolfgang Borchert som med sitt eneste dramatiske verk, «*Draussen vor der Tür*», gir en inngående beskrivelse av de reaksjoner og følelser man satt igjen med etter at de siste bombeflyene hadde forlatt tysk territorium. Forfatteren opptrer i dette dramaet som talsmann for den generasjon av tyske ungdommer som vender tilbake fra skyttergravene for å ta fatt på gjenreisningen av sitt ødelagte fedreland. Selv om Günter Eich er utpekt som grunnleggeren av moderne tysk dramatik, er «*Draussen vor der Tür*», som første gang ble oppført i 1947, etterkrigstidens første fullstendige skuespill og et fortvilt protestskrik fra forfatteren mot krigens ødeleggende og fordervende makt.

Mange av eksilforfatterne som etter krigen vendte tilbake til Tyskland følte seg hjemløse og desorienterte, og den unge forfattergenerasjonen innså hvor vanskelig det var å orientere seg i samtiden uten en tidligere tradisjon som utgangspunkt. Den konstante politiske spenning som hersket etter krigen og Berlin-krisen bidro heller ikke til de mest harmoniske arbeidsforhold. Betegnende for disse årene er en søkning etter et tryggere politisk samfunnsfundament. Denne uroen blant yngre forfattere blir av Heinrich Böll uttrykt som «*die Suche einer bewohnbaren Sprache in einem bewohnbaren Land*».

Det var nettopp Heinrich Böll, i dag Tysklands mest fremtredende forfatter, som skulle bli en av de sentrale skikkelsene i oppbyggingen av tysk litteratur etter krigen. Som medlem av Gruppe 47 kom både han og andre medlemmer av denne forfatterbevegelsen til å få en dominerende posisjon i 50- og 60-årene. Gruppe 47 som fikk tilslutning fra de fleste kjente navn, er uløselig forbundet med den litterære utvikling i Tyskland etter krigen.

En viktig faktor i denne utviklingen var den betydning som ble tillagt gruppens litterære pris som for første gang i 1950 ble tildelt Günter Eich. Året etter var det Bölls tur, og

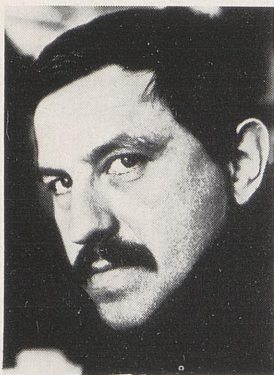
Heinrich Böll

deretter fulgte Ingeborg Bachmann, som fikk prisen i 1953, Martin Walser (1955) og Günter Grass (1958).

Med Grass nådde gruppen sitt foreløpige høydepunkt. Hans roman «Der Blechtrommel» har nådd et opplag på over en halv million eksemplarer i Tyskland.

Ved begynnelsen av 60-årene hadde tysk litteratur gjenerobret sin stilling som en av de ledende i Europa. Men selv om Eichs og Bachmanns skuespill allerede i midten av 50-årene ble spilt over hele Europa, var det den dramatiske genre som fikk minst plass i Gruppe 47. Dette henger delvis sammen med at dramatikere ikke passet like godt for gruppekritikk som poesi og lyrikk. Flere ledende dramatikere som f.eks. Siegfried Lenz og Peter Weiss har vært innom Gruppe 47, men som prosaister. Sitt gjennombrudd som dramatikere fikk begge utenfor gruppen.

Dramaets utvikling i Forbundsrepublikken har etter krigen fulgt to hovedlinjer. Det absurde dramaet som har hatt større fremgang i Forbundsrepublikken enn noe annet sted, har viktige nasjonale representanter i Wolfgang Hildesheimer og Günter Grass. De fleste tyske etterkrigsdramatikere er imidlertid mest engasjert i aktuell og samtidsorientert dramatik. De første som for alvor slo igjennom på dette feltet var Siegfried Lenz med «Zeit der Schuldlosen» og Martin Walser med «Eiche und Angora», som begge utkom i 1962. I midten av 60-årene var det Peter Weiss som bl.a. med sitt verdensberømte skuespill «Die Ermittlung», som var det heteste navnet i tysk dramatik.

Günter Grass

Fra Weiss kan den tidsdramatiske linje føres inn i 70-årene til de ferskeste navn, Kroetz og Fassbinder. Få dramatikere har vel som disse tatt direkte utgangspunkt i menneskenes aktuelle situasjon, ved å beskrive individets stilling i forhold til sin eksistens i samfunnet.

Kroetz sosialkritiske engasjement er ifølge han selv ikke en frukt av sosial analyse, men av forskrekkelse og sinne over samfunnssituasjonen slik han opplever den. Hans tidligere produksjon hadde en tendens til å bevege seg i utkantene av samfunnet, blant mennesker man vanligvis møter i boulevardavisenes skandaleoverskrifter. Etter hvert har han forlatt det ekstreme og begynt å befatte seg med gjennomsnittlige og vanlige mennesker, noe ikke minst «Det lune rede» er et bevis på.

Peter Weiss

Ivar Borgersen

Neste forestilling
på Teaterloftet.

DR. BURKES EIENDOMMELIGE ETTERMIDDAG

«Ingen forstår meg, alle ler de meg ut! Hva er tilbake for meg på denne jord? Tørre boller i livets høst! Pompei, — fem minutter på tolv! Brokk — og radikal livsforandring! Fem lik på fem sekunder!»

Slik oppsummerer Dr. Burke sin selvforskyldte vanskjebne i tsjekkeren Ladislav Smoceks farsepregete beretning om den aldrende, tyranniske professor som ikke får det helt slik han har tenkt seg. Burke er på alle måter seg selv nærmest, lar omgivelsene få svi om andres interesser ikke er sammenfallende med hans.

Som man kan ane av professorens ovennevnte klage, er forestillingen spekket med humørfylte opptrinn — Burkes aksjoner for å beholde makten i huset han leier er utrolige og uberegnlige. Vi vil ikke ut med detaljene, men inviterer publikum til selv å overvære en eiendommelig ettermiddag på Teaterloftet.

Elna Kimmestad setter forestillingen iscene. Vi ønsker henne velkommen tilbake i teatrets faste ensemble — som vår faste instruktør. Scenograf Alistair Powell har ansvaret for dekorasjonene.

I rollen som Dr. Burke møter vi Egil Lorck. Hans vertinne, fru Outechova, spilles av Eva Lunde. Ellers medvirker Helga Wendelborg, Øystein Langeland og Leif Jacobsen. Stykket er oversatt av May Selmer. Premiere i slutten av desember.

Fra Dramatens
oppsetning av
Dr. Burke.

KROETZ DRAMATIKK

Oblomow	1968
Hilfe, Ich werde gehairtet!	1968
Wildwechsel	1968
Heimarbeit	1969
Michis Blut	1970
Hartnäckig	1970
Männersache	1970
Stallerhof	1971
Geisterbahn	1971
Lieber Fritz	1971
Wunschkonzert	1971
Dolomitenstadt	
Lienz	1972
Globales Interesse	1972
Oberösterreich	1972
Maria Magdalena	1972
Ein Mann Ein	
Wörterbuch	1973
Münchner Kindl	1973
Sterntaler	1974
Das Nest	1974
Weitere Aussichten	1974
Heimat	1975
Reise ins Glück	1975
Agnes Bernauer	1976
Mensch Meier	1977